

JAG -

LÄRRARE?

JAG -

LÄDDE?

Jag - lärare?

Vägledning för lärare inom den fria bildningen

JAG

LÄRRARE?

Innehåll

Inledning	3
1 En introduktion till fri bildning och pedagogik	5
1.1 Vad är fritt bildningsarbete?	5
1.2. Vad är pedagogik?	7
2 Undervisning inom den fria bildningen	9
2.1 Planering	9
2.2 Gruppen som resurs	11
2.3 Du som lärare	13
2.4 Praktiska tips i klassrummet	16
2.5 Utvärdering	19
3 Din fortsatta lärarroll	21
Förslag till fortsatt läsning	23

Inledning

Du har fått förtroende att vara lärare inom den fria bildningen. Vad innebär det för dig? Känner du dig som en lärare? Vill du vara deltagare på din egen kurs?

Den här vägledningen är tänkt att vara ett material som du som lärare kan använda i det dagliga arbetet. Lärare inom den fria bildningen kan ibland känna sig ensamma. Genom det här materialet vill vi göra dig sällskap och stödja dig i ditt arbete.

I den här vägledningen finns lite teoretiskt material, men vi fokuserar framför allt på att ge praktiska råd. Ett av våra främsta mål är att skapa reflektion. Målgruppen är framför allt nya lärare, men också mer erfarna lärare kan ha nytta och glädje av att läsa det här. Det finns varken ämnes- eller organisationsspecifika råd här, utan ambitionen i materialet är att det ska vara tillämpbart för alla lärare inom den fria bildningen.

Vi har några generella utgångspunkter i detta material. Vi utgår från att den studerande ska få vara delaktig i såväl planeringen som genomförandet av kurserna. Vi utgår också från att den sociala gemenskapen är en viktig del av verksamheten inom den fria bildningen. Gruppen kan sägas vara lärarens största resurs. Fungerar den sociala gemenskapen bra kan också de studerande lära av varandra. Men pedagogik är ingen exakt vetenskap och alla påståenden i det här materialet kan diskuteras. Det finns inga svar som är rätt eller fel. Bedömningarna är alltid beroende av t.ex. situationen och lärarens övertygelse.

Vi använder begreppen *studerande*, *den lärande* och *kursdeltagare* som synonyma i det här materialet. Då vi behandlar vuxenpedagogik och vuxenlärande är vår utgångspunkt att principerna för vuxenpedagogik kan tillämpas också på unga och delvis på barn.

Vi använder lärare som ett allmänt begrepp som syftar på den person som på något sätt har ansvar för kursens genomförande, även om alla i den rollen inte nödvändigtvis identifierar sig som lärare.

Det här materialet har varit möjligt att skriva tack vare Kunnig-projektet Kompetensforum med finansiering från Regionförvaltningsverket.

VAD TYCKER DU OM DET HÄR MATERIALET?

Innehållet här är inte något som är hugget i sten. Vår önskan är att materialet kommer att utvecklas och förbättras. Du kan ge respons till Bildningsalliansens personal.

Vi vill tacka pilotgruppen som gett synpunkter på materialet i slutskedet av processen, rektor Gunborg Gayer vid Helsingfors arbis för språkgranskningen, planeraren Annika Staffans vid Korsholms vuxeninstitut för arbetet med layouten och konstläraren Kristina Skoog vid Korsholms vuxeninstitut för illustrationerna. Ansvar för innehållet ligger ändå på oss undertecknade.

Vi önskar dig framgång och glädje i din roll som lärare!

Annika Turunen, Ann-Maj Björkell-Holm, Ilze Jundze-Lundegran och Marie Granbacka

1

En introduktion till fri bildning och pedagogik

Den här första delen ska fungera som en övergripande introduktion. Vi vill förklara vad fritt bildningsarbete är. Varför finns denna verksamhet? Vi ger också en överblick över vad vi anser är utgångspunkter för en pedagogik för vuxna. Har du funderat på om det finns några skillnader mellan att undervisa barn och vuxna?

1.1 Vad är fritt bildningsarbete?

Du som läser det här har redan hållit eller ska troligen hålla kurser inom någon organisation som hör till fritt bildningsarbete. Till fritt bildningsarbete eller den fria bildningen hör fem olika organisationer: medborgarinstitut, folkhögskolor, idrottsinstitut, studiecentraler och sommaruniversitet. Över en miljon människor deltar varje år i den fria bildningen i Finland.

Medborgarinstitutsverksamhet finns i varje kommun i Finland i någon form. Medborgarinstitut kan också kallas arbetarinstitut, vuxeninstitut eller bara institut. De erbjuder kurser som de studerande deltar i vid sidan om arbete, studier eller annat. Kurserna kan beröra allt från språk, motion och matlagning till handarbete.

Vid **folkhögskolorna** studerar man oftast ett år som heltidsstuderande, men folkhögskolorna erbjuder också olika kortkurser. Längden på kortkurserna varierar från ett veckoslut till en vecka. Vid en folkhögskola ska det alltid finnas möjlighet till internatboende.

Sommaruniversitetens främsta uppgift är att erbjuda öppna högskolekurser regionalt, men man arrangerar också andra typer av kurser, t.ex. fortbildning, språkkurser och repetitionskurser för abiturienter.

Idrottsutbildningscentren eller **idrottsinstitut** är också internat som erbjuder undervisning på heltid. Som namnet säger erbjuder idrottsinstitutet utbildning som främjar motion, välmående och hälsa.

Studiecentralerna fungerar på riksnivå. De ordnar kurser och föreläsningar självständigt eller i samarbete med sina medlemsorganisationer. Genom studiecentralerna kan också en grupp ansöka om stöd för att arrangera en studiecirkel.

Historiskt uppkom ett behov av folkupplysning och folkbildning när Norden började demokratiseras. Folkbildning är något som är specifikt för de nordiska länderna, även om liknande verksamhet också finns i andra länder. Medborgarinstituten är en institutionsform som bara finns i Finland.

Fri bildning och fritt bildningsarbete

Folkbildning

Folkeoplysning

Folkeoplysning

1) liberal adult education [vanligtvis, men också:] 2) non-formal adult education
3) informal adult education 4) popular adult education)

Den fria bildningen styrs inte av läroplaner som slås fast av staten eller kommunen. I stället formulerar organisationerna själva sina mål och kursplaner. Utgående från dem kan läraren och deltagarna tillsammans formulera sina egna kursmål. Den fria bildningen har som en uppgift att stödja demokratin genom att erbjuda möjligheter till personlig utveckling i social samvaro.

1 § Målet för undervisningen inom det fria bildningsarbetet är att främja individers mångsidiga utveckling, välmående och välfärd och att främja demokrati, pluralism, hållbar utveckling, kulturell mångfald och internationalism. Det fria bildningsarbetet kännetecknas av studier efter eget val, samhörighet och delaktighet.

Lagen om fritt bildningsarbete

Utöver inkomster från kursavgifter finansieras fritt bildningsarbete även av understöd från staten. Huvudmannen, oftast en kommun eller en stiftelse, kan också bidra till finansieringen.

VAD TYCKER DU?

Vilka är den fria bildningens viktigaste uppgifter idag?

1.2. Vad är pedagogik?

I vardagligt tal syftar pedagogik kanske oftast på en samling metoder som används för att lära ut ett stoff. I vetenskapligt tal kallas den aspekten av pedagogiken för didaktik. Pedagogik igen syftar på vetenskapen om lärande i ett bredare sammanhang. Pedagogiken intresserar sig inte enbart för lärande och lärarens roll i skolmiljö. Egentligen kan man säga att lärande kan ske överallt där två eller fler människor möts och det behövs inte en tydlig lärarroll för att lärande ska kunna ske.

BEGREPPSDEFINITION

(enligt Henry Egidius Termlexikon i pedagogik, skola och utbildning (Studentlitteratur, 2006))

Didaktik

Undervisningskonst, läran om planering; genomförande och utvärdering av undervisning; undervisningens "varför, vad och hur"

Pedagogik

Vetenskap om fostran, utbildning, studier, undervisning och personlig utveckling; också konsten att undervisa; att förklara något så att de som tar del av förklaringen förstår

Specialpedagogik

Läran om fostran och utformning av skolgång för barn [eller vuxna] som har svårigheter att ta del av undervisningen p.g.a. funktionsnedsättningar, läs- och skrivsvårigheter eller sjukdom

Vuxenpedagogik

Teori om olika sätt att lägga upp och genomföra studier för vuxna; utveckling och praktiskt genomförande av undervisning anpassat för vuxnas behov; andragogik (synonym)

Illustration: Kristina Skog

Ordet pedagogik kommer från grekiskans *paidagōgēō* som ordagrant betyder att leda ett barn. Pedagogen i antikens Grekland var den slav som ledde skolpojken till skolan. Kanske kan dagens pedagoger också identifiera sig i rollen som den som leder eleverna, kursdeltagarna eller de studerande till att lära sig.

På vissa punkter kan man tycka att undervisning för vuxna skiljer sig från den för barn, men man kan förstås diskutera hur stor skillnaden sist och slutligen är. Ett faktum är åtminstone att en grupp bestående av vuxna ofta är mycket heterogen. Deltagarna kan vara allt från 20-åringar till seniorer och ha många olika bakgrunder och förhållningssätt.

När det handlar om att undervisa vuxna inom fri bildning omfattar många de här eller åtminstone de flesta av de här påståendena:

- Vuxna kan och vill vanligen delta i utformandet av kursen, både gällande innehåll och arbetssätt.
- Vuxna har tidigare erfarenheter som påverkar hur de ser på ämnet som lärs ut. De här samlade erfarenheterna kan vara en rikedom för hela gruppen.
- Vuxna har ofta en uppfattning om hur de lär sig bäst. Genom att variera undervisningen får alla i gruppen uppleva att undervisningen passar just dem.
- Vuxna kan också ha negativa erfarenheter av skola och lärande som kan påverka dem hämmande.
- En grupp vuxenstuderande är ofta heterogen, t.ex. med tanke på förkunskaper, ålder, intressen och ambitionsnivå.
- Vuxna kommer oftast på kursen av fri vilja och delar ett gemensamt intresse med de andra deltagarna. Därför finns det möjlighet att skapa en god stämning i gruppen.
- Vuxna kan till sin attityd vara kräsna och kritiska – de ställer krav.
- Vuxna har ofta tidsbrist. Därför krävs det kanske mycket av planeringen eftersom det finns en förväntan om effektiv tidsanvändning.
- Vuxna vill använda kunskapen här och nu.

Speciellt med tanke på vuxenpedagogik inom den fria bildningen kan man påstå att det handlar om något annat än skolundervisning. Att delta i den fria bildningen är frivilligt. Det är viktigt att deltagarna trivs och får känna sig delaktiga i gruppen. Gruppens samlade erfarenheter är en stor resurs – lära- ren behöver inte vara allvetande.

VAD TYCKER DU?

På vilket sätt tycker du att vuxna lär sig?

Lär sig vuxna bättre eller sämre än unga?

Hur har du tidigare förstått begreppet pedagogik? Har texten ovan förändrat din förståelse?

Undervisning inom den fria bildningen

I den här andra delen behandlas olika aspekter av att hålla en kurs. Här ger vi allmänna tips och råd som kan vara bra att tänka på före en kursstart och under kursens gång. En del av förberedelserna och genomförandet beror ändå framför allt på gruppen, ämnet och lärarens erfarenhet och personlighet. Vilka frågor behöver du fundera på som lärare inom den fria bildningen?

2.1 Planering

Läraren planerar kursen i stora drag före kursstarten utgående från läroanstaltens kursbeskrivning. Samla gärna information om deltagarna på förhand om det går – det underlättar planeringen. Det kan vara bra att åtminstone läsa igenom namnlistan och sträva efter att lära sig namnen så fort som möjligt.

Läraren har huvudansvaret för att det finns en struktur genom hela kursen. Trots detta är det viktigt att diskutera kursupplägget med kursdeltagarna både i början och delvis under hela kursen. Vad förväntar deltagarna sig? Vad kan de från förr? Läraren kan tillsammans med deltagarna i hög grad bestämma vad som tas upp på kursen.

En lektionsplanering kan göras på många olika sätt. Tänk åtminstone på vad stoffet är, vilka metoder du kommer att använda och hur lång tid de olika momenten ska ta. Planeringen hjälper dig att göra undervisningen intressant och varierande.

HA FÖLJANDE PUNKTER I ÅTANKE UNDER PLANERINGEN

- Varför? Kursens syfte och målsättningar
- Vad? Kursens innehåll
- Hur? Undervisningsmetoder
- Hur länge? Tidsplanering

HÄR ÄR ETT EXEMPEL PÅ HUR DU KAN GÖRA UPP PLANERINGEN FÖR DIN KURS

Tema	Tid	Innehåll	Arbetsätt	Mål	Material
Undervisningens tema	Ungefärlig tid för detta moment	Inlärningsinnehåll. Temat nerbrutet in mindre delar.	Vilket är arbetssättet och hur grupperas deltagarna? Vad gör läraren?	Målet med detta moment	Hjälpmedel och material
	Tiden för detta	Del 1 av temat. Del 2 av temat.	Arbetsättet nu gärna annorlunda än det förra.	Nytt mål som bygger på den förra	Nya behov?
Nästa tema		Det nya temats första del.			

- Planera de första lektionerna före kursstart. Vid planeringen av resten av kursen bör gruppens önskemål beaktas.
- Kursinnehållet måste i alla fall vara i linje med kursbeskrivningen – totala avvikelser ska man ge sig in på endast om hela gruppen önskar det och i överenskommelse med uppdragsgivaren.
- Planera in variation och pauser så att deltagarna får studera på ett omväxlande sätt utan att tråkas ut.
- Satsa på tidsplaneringen. Hur mycket tid ska de olika momenten ta? Vad kan du lämna bort om tiden blir för kort? Har du extra program om det behövs?
- Redan från kursstarten är det viktigt att visa vem du är och vilka dina arbetsätt är. Ett gott råd är att använda sådana metoder som aktiverar kursdeltagarna.
- Tänk på att deltagarna ska ha möjlighet att koppla ihop kursens innehåll med egna erfarenheter.
- Efter avslutad lektion lönar det sig att genast skriva ner tankar om vad som kan tas upp längre fram i kursen, det underlättar planeringen.

VAD TYCKER DU?

Vilken är kärnan i kursen du ska hålla enligt kursbeskrivningen?

Hur planerar du att de första lektionerna ska se ut?

Håller du med om att de första lektionerna är viktiga för resten av kursen?

Finns det information du absolut behöver före kursstarten? Hur kan du samla in den informationen? Vilken information kan du samla in under första kurstillfället?

2.2 Gruppen som resurs

Ett engagemang från lärarens sida smittar av sig på deltagarna. Ha både hjärta och humor med i din undervisning. Kom ihåg att vara lyhörd och att uppmuntra alla i gruppen. Som lärare har man en nyckelroll då det gäller att påverka gruppandan. Gruppen är den största enskilda resursen under en kurs.

Ett viktigt mål med det första kurstillfället är att deltagarna bildar sig en uppfattning om kursen. Som lärare kan man be deltagarna att spegla sina förväntningar mot kursbeskrivningen för att undvika besvikelser under kursens gång. Efter den första gången ska de studerande vara på det klara med om de vill fortsätta kursen eller inte. En del kurser kan kräva en mer ingående introduktion medan andra kurser i princip kan inledas efter att läraren har presenterat sig och kursinnehållet.

Genom en gemensam målformulering börjar man skapa gemenskap i gruppen. Demokratin i gruppen kan också vara ett dilemma som läraren måste ta ställning till – vem får och kan bestämma vad och när? Det finns inga enkla svar, men åtminstone borde man som lärare först och främst utgå från kursbeskrivningen och det som gruppen kommit överens om tillsammans. Det kan vara bra att komma i håg att den eller de som talar högst inte nödvändigtvis speglar de övriga gruppmedlemmarnas åsikter.

MÅLSÄTTNINGAR FÖR FÖRSTA TRÄFFEN

- att läraren får veta något om de studerande
- att de studerande får veta något om kursen och läraren
- att gruppen gör upp gemensamma mål för kursen
- att deltagarna vet om de vill fortsätta på kursen eller inte

INTRODUKTIONSLEKAR

Namnlek

Var och en kombinerar i tur och ordning ihop sitt namn med en rörelse. Följande person ska alltid upprepa de föregående namnen och rörelserna och därefter säga sitt eget namn med en rörelse. Det finns otaliga varianter på denna lek, t.ex. att kombinera namnet med ett djur, ett adjektiv eller något helt annat.

Intervju

Deltagarna intervjuar varandra i par och presenterar därefter sin studiekompis.

Saker som förenar oss

Deltagarna jobbar i par och ska hitta t.ex. fem punkter som förenar dem.

Förberedd presentation

Kursdeltagarna berättar om sig själva genom att komplettera meningar som läraren förberett: t.ex. "jag gillar...", "jag har varit till..." osv.

Var och en får i tur och ordning tala medan en tändsticka brinner.

Ni kan kasta t.ex. en boll mellan er. Den som håller i den får tala och de övriga ska lyssna.

Första gången inverkar alltså också på hur gruppens anda börjar utvecklas. Det är viktigt att få igång en dialog mellan läraren och kursdeltagarna. Dialogen ger möjlighet för alla att komma till tals och också att lära känna varandra. Första lektionen ger möjlighet att börja bygga upp samhörighet och trivsel.

En välfungerande studiegrupp kännetecknas av

- en öppen, avspänd och trygg atmosfär
- en ömsesidig respekt mellan lärare och studerande
- att alla är aktiva och motiverade
- att mål och arbetssätt har accepterats av alla
- att allas åsikter och värderingar respekteras
- att alla kan påverka gruppens arbete
- att eventuella konflikter diskuteras öppet

VAD TYCKER DU?

På vilka sätt tänker du ge gruppen möjlighet att påverka kursinnehållet?

Hur mycket låter du gruppen påverka innehållet?

Hur tror du att du personligen bäst kan bidra till gemenskapen i gruppen?

2.3 Du som lärare

Då den inledande planeringen är gjord närmar sig kursen och de konkreta undervisningssituationerna. Hur kan man se på sig själv som lärare?

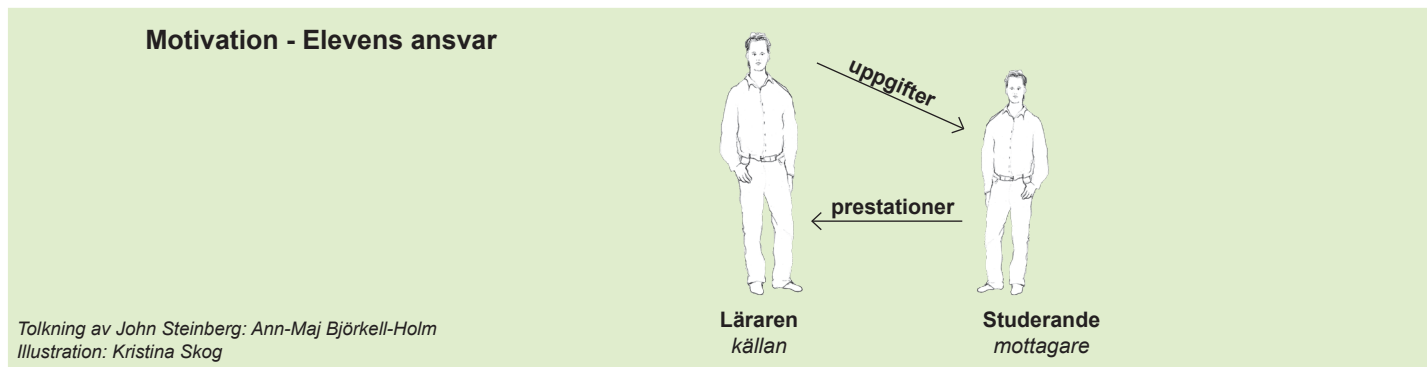
Som lärare behöver du inte låtsas utan endast vara den du är. Du kan känna dig trygg i din erfarenhet, kunskap och personlighet. Du behöver inte vara allvetande. Tro på din förmåga att leda kursen. En genomtänkt planering för kursen kan vara en viktig del av att hitta den egna trygga lärarrollen. Om du har en bra plan att falla tillbaka på kan du också tryggt avvika från den emellanåt.

Vilka sätt att undervisa som man väljer kan bero både på hur man ser på lärande och vad man ska undervisa i. Ofta har deltagarna i en grupp mycket olika bakgrund och också olika sätt som de helst lär sig på.

Det finns inte bara en lärarroll. Här presenterar vi tre olika sätt att se på kunskap, lärande och förhållandet mellan den som lär sig och läraren. Framställningen är gjord enligt John Steinbergs beskrivning i *Pedagogdoktors handbok* från 2006 (se Förslag till fortsatt läsning i del 3).

Förmedlingspedagogik

Förmedlingspedagogik kan kort beskrivas som traditionell skolundervisning. Enligt en förmedlingspedagogisk syn är lärandet knutet till lektionssalen. Läraren förmedlar kunskapen genom föreläsningar och högläsning. Läromedlen har också en central ställning. Lärandet börjar med genomgång av teori i allmänna drag för att senare gå in på det praktiska. De studerandes inläring utvärderas genom uppsatser och prov. Läraren ger uppgifter och den studerande presterar. Läraren är alltså kunskapens källa medan den studerande är en passiv mottagare. Det är den studerandes ansvar att hitta motivationen för att lära sig, inte lärarens.

Förmedlingspedagogiken är en form av historieberättande. Den har därför viktiga kvalitéer som inte bör underskattas, speciellt om föreläsaren är kunnig och engagerad. Alla människor kan berätta historier – förmedlingspedagogiken kan alltså ses som en enkel metod. Problemet är att alla inte är duktiga talare. Dessutom stöds de lärandes egen initiativförmåga inte av traditionell förmedlingspedagogik.

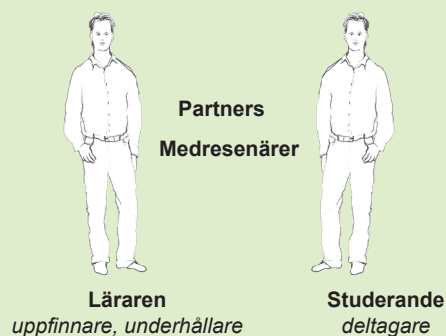
Antaganden

- Läraren har en central roll i läroprocessen
- Läraren väljer metoder
- Läraren förmedlar innehållet
- Först detaljer, sedan helhet
- Först teori, sedan tillämpning
- De studerande lyssnar, läser och skriver
- Viktigt att den studerande bevisar att han eller hon kan

Motivationspedagogik

Enligt motivationspedagogiken ska kunskapen lekas fram. Läraren använder mycket varierande metoder och undervisar till exempel genom demonstrationer och tillämpningar. De studerande jobbar både med grupparbeten och egna övningar. Läraren kan beskrivas som en uppfinnare och en underhållare som tar ansvar för att motivera deltagarna. Den studerande är en aktiv deltagare, en partner och en medresenär. Kursen kan avslutas med exempelvis utställningar, grupparbeten eller andra praktiska tillämpningar.

Motivation - Lärarens ansvar

Tolkning av John Steinberg: Ann-Maj Björkell-Holm
Illustration: Kristina Skog

Motivationspedagogikens styrka ligger i antagandet att det ska vara roligt att lära sig och att läraren snarare ska underlätta lärandet än att strikt undervisa. De flesta föredrar helt säkert en underhållande kurs framför en uttråkande. En nackdel är att detta ställer stora, kanske för stora, krav på läraren.

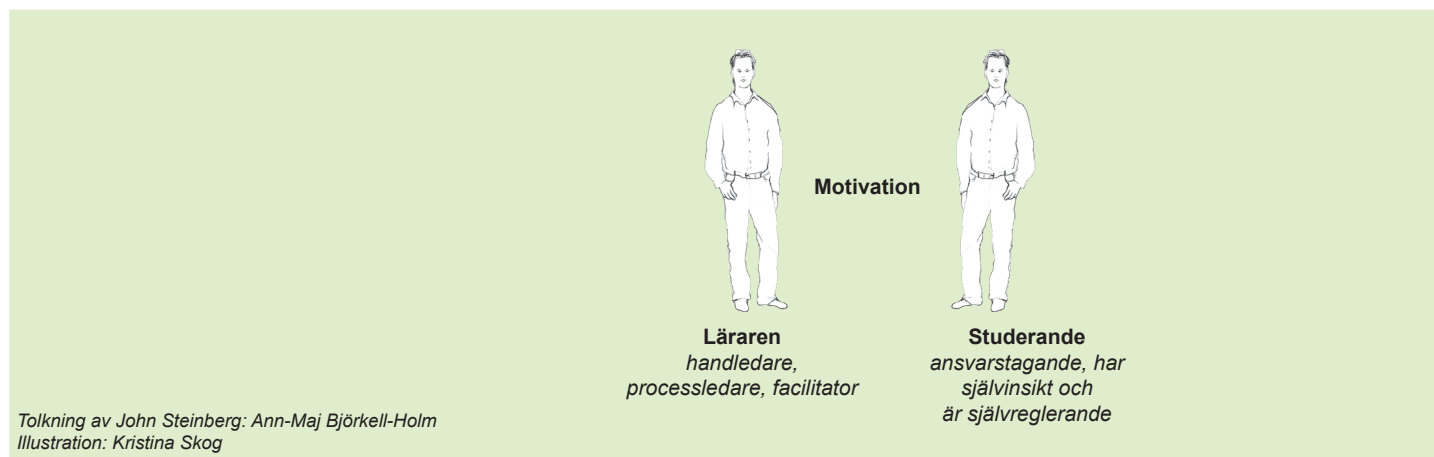
Antaganden

- Att lära sig är roligt
- Variation underlättar
- Lärarens roll är viktig för att skapa motivation
- Motivation är avgörande för lärandet
- Olika metoder för att testa deltagarnas kunskaper
- Delaktighet är viktigt

Processpedagogik

Enligt processpedagogiken sker inläring inte enbart i klassrummet utan till största delen på annat håll. Processpedagogiken ser istället klassrummet som en mötesplats. Lärande sker genom problemlösning och aktionslärande, alltså genom egen verksamhet och egna upplevelser. De studerande jobbar ofta med olika projektarbeten. Läraren är mer av en handledare, processledare och facilitator. Utgångspunkten är att den studerande är ansvarstagande, har självinsikt och är självreglerande. Motivationen finns hos deltagaren. Deltagarna kan avsluta kursen med uppvisningar, presentationer eller också skriva någon form av lärdagbok under kursens gång.

Processpedagogikens styrka är att den ger deltagarna möjlighet att skaffa kunskap och att lära sig problemlösning i samarbete med andra. Utmaningen för läraren är att skapa en struktur och att bära huvudansvaret för att arbetet fortskrider.

Antaganden

- Motivation är hos alla ett inneboende behov som leder till aktivitet
- Deltagare kan ta ansvar för sitt lärande
- Lärandet är en ständig process
- Deltagaren formulerar aktivt behov och frågeställningar

VAD TYCKER DU?

Vilka sidor är bra och vilka dåliga hos de tre olika modellerna?

I vilken av Steinbergs modeller känner du dig mest hemma? Vad passar bäst för ditt undervisningsämne?

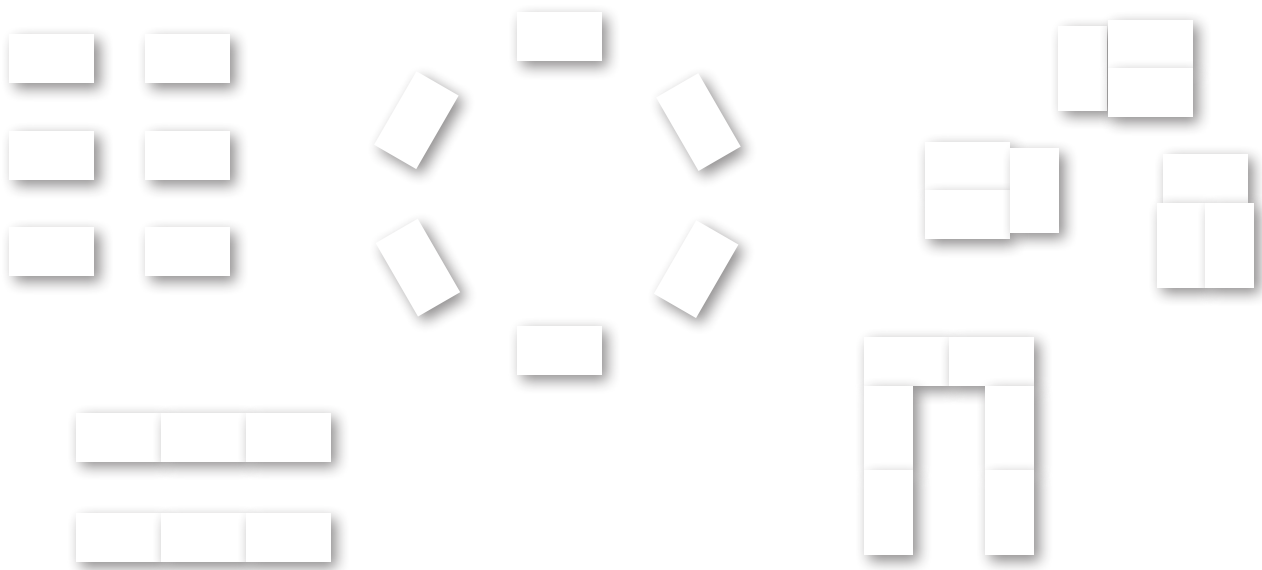

2.4 Praktiska tips i klassrummet

EN GRUNDSTRUKTUR FÖR KURSTRÄFFARNA

- Börja med att repetera vad som gjordes förra gången
- Tala om vad som ska behandlas denna gång
- Genomför dagens program
- Sammanfatta dagens lektion
- Avsluta med att tala om vad som ska behandlas nästa gång

Det kan vara värt att fundera på möbleringen i klassrummet. Det har stor betydelse om de studerande sitter i en cirkel eller i rader eller på något annat sätt. Ibland kan det också vara en idé att få de studerande att från gång till gång byta platser med hjälp av möbleringen.

Behövs borden alltid?

- Det lättaste sättet att skapa variation i klassrumsmiljön är att läraren byter plats. Vad händer om läraren står i mitten av rummet i stället för längst fram?
- Läraren kan uppmuntra de lärande, t.ex. i en teckningsklass, att sitta i en del av rummet om de vill ha feedback och i en annan del om de vill jobba ostört.

Grupparbete ger variation och kan bidra till en god gemenskap. Man kan variera indelningen vid grupp- och pararbeten på många olika sätt. Indelningen kan ske slumpmässigt men också mer systematiskt t.ex. utgående från de studerandes kunskapsnivå. Vid grupparbeten är det viktigt att också läraren är aktiv och går runt och tar del av diskussionerna. Det handlar om att visa intresse och respekt för deltagarna och det arbete som görs i gruppen. Grupparbetet avslutas alltid med en redovisning i någon form för att sammanfatta diskussionerna som förts. Sammanfattningen kan vara allt från några ord från läraren till att smågrupperna redovisar inför hela gruppen – beroende på vad syftet med grupparbetet är.

Ett sätt att ordna gruppindelningen är att läraren klipper isär bilder. Läraren delar sedan ut de klippta delarna och deltagarna med delar från samma bild utgör en grupp.

För att göra de delar av undervisningen som består av föreläsning mer intressanta kan det vara en bra idé att lära sig göra snygga elektroniska presentationer. Om du inte vill eller kan pröva dig fram själv kan du gå på kurs på ett medborgarinstitut och lära dig att göra t.ex. PowerPoint-presentationer.

Ett omväxlande kursmaterial är alltid inspirerande. Du kan till exempel använda dig av musik, litteratur, film och teater. De studerande brukar uppskatta något programinslag som bryter vardagen, t.ex. en utomstående som kan berätta om något ni tar upp i kursen. Lärandet kan också ske på andra ställen än i klassrummet. Ni kan också göra studiebesök eller ordna en picknick. Planering och efterarbete gör utflykterna lyckade.

Planera in tid för diskussion och deltagarnas frågor. Diskussionen uppmuntrar du genom att ställa öppna frågor och verkligen invänta deltagarnas svar. Ställ tillräckligt konkreta frågor så att alla har möjlighet att svara på dem.

Glöm inte att berömma dina studerande!
Uppmärksamma små framsteg. Tänk på att ge positiv individuell respons till alla deltagare någon gång under kursen.

Råd för att lösa problemsituationer

Oftast är kursdeltagarna trevliga och inspirerande människor som gör sitt bästa för att komma överens sinsemellan. Men ibland kan problem ändå uppstå.

Här är några tänkbara problemsituationer och förslag på hur du som lärare kan jobba med att lösa dem:

- Nya deltagare känner sig utanför i en gammal grupp – försök ge de nya deltagarna extra uppmärksamhet och uppmuntra de gamla deltagarna att hjälpa de nya.
- Deltagarna har olika förhandskunskaper och det är svårt att anpassa undervisningstakten så att den passar alla – utgå från kursbeskrivningen och medelnivån i gruppen. Förklara att du inte kan ge oskäligt mycket tid till enskilda deltagare. Eventuellt kan en del av deltagarna få andra uppgifter. De som kan mera om ämnet kan också fungera som en resurs för hela gruppen om du låter dem dela med sig av sin kunskap under strukturerade former.
- Om en deltagare alltid är tyst eller för pratsam – låt alla tala i tur och ordning eller pröva på att ha diskussioner i mindre grupper. Också möbleringen i klassrummet kan påverka, pröva på att möblera om och styra sittordningen.
- Det är en svår situation för läraren att ställa sig framför gruppen som består av många kritiska vuxna. Det kan vara jobbigt att bli granskad på det sättet. Lita på din kunskap! Var inte rädd för att medge att du inte vet. Du kan alltid fråga om någon i gruppen vet. Om inte, kan du lova att ta reda på till nästa gång (och också göra det).
- Genom att uppmärksamma problemen på ett konstruktivt sätt kan du som lärare hjälpa gruppen att lösa problemen så att alla kan ha glädje av kursen.
- Alltid kan man inte göra allt eller lösa alla problem. Då är det viktigt att ta kontakt med den planeringsansvariga läraren eller rektorn och tala om problemen.

VAD TYCKER DU?

Hur vill du motivera dina kursdeltagare?

Hur ska alla kunna få ut något av kursen?

Reflektera över vem som talar i klassen och hur mycket. Är fördelningen den du önskar att den ska vara?

Kan alla deltagare bli nöjda?

2.5 Utvärdering

Utvärdering behöver inte vara något invecklat. Det kan göras t.ex. genom diskussion. Utvärderingen behöver inte nödvändigtvis bara göras i slutet av kursen. Tvärtom kan det vara en bra idé att ha en utvärdering i mitten av kursen. Då finns det ännu möjlighet att göra ändringar i enlighet med kursdeltagarnas önskemål.

Ofta handlar utvärdering om att kursdeltagarna ger betyg på hur bra de tycker att kursen har genomförts och läraren har lyckats. Men som lärare kan du också införa en självutvärdering, där de enskilda deltagarna får fundera på sin egen insats. Detta är egentligen en logisk följd av att gruppen och de enskilda deltagarna uppmuntras delta i kursplaneringen och dela med sig av sina erfarenheter. Varför skulle kursdeltagarna då inte utvärdera också sig själva?

Utvärderingsansvaret ligger främst hos utbildningsarrangören. Därför är det för en ny lärare bäst att höra sig för hur man gör vid organisationen. Ofta finns en färdigt utformad utvärderingsblankett. Som lärare har man rätt att ställa krav på att det ska finnas någon praxis för utvärdering vid organisationen. Som lärare har du också rätt att ta del av utvärderingsresultaten.

Som lärare kan du också själv ha ett intresse av att få direkt respons av dina deltagare för att få idéer och uppslag om hur kursen kan utvecklas. En meningsfull utvärdering ska ha ett syfte och inte bara göras för att det hör till. Fundera på varför du gör utvärderingen och välj metod utgående från det.

NÅGRA IDÉER FÖR UTVÄRDERINGSDISKUSSION I GRUPPEN

- **Plus, minus, intressant:** En enkel struktur för utvärdering är att be deltagarna att fundera över vad som varit positivt, negativt och intressant under kursen.
- **Tre saker som var bra, tre saker som kunde varit bättre:** Detta är ett annat sätt att ge en struktur för responsen. Strukturen kan varieras på många olika sätt med olika formuleringar, till exempel genom att använda en skala (mycket bra, bra, dåligt, mycket dåligt) osv.
- **Vilka kunskaper kommer du att kunna tillämpa?** Det kan vara bra att fråga deltagarna om vad de tror kommer att hända efter kursen för att påminna om att kursens innehåll inte enbart är bundet till kurslokalen. Detta kan man fråga på en mängd andra sätt också. (Vad kommer du att minnas av kursen? osv.)
- Du kan säkert hitta på andra sätt att leda en utvärderingsdiskussion som passar din situation bättre!

Utvärderingsdiskussionen kan föras med hela gruppen direkt eller först i mindre grupper. Man kan också börja med att deltagarna skriver ner sina tankar på lappar – enskilt, i par eller i grupp. Efter det kan deltagarna gruppera sina lappar i en gemensam sammanställning. Anslutningsvis får varje deltagare eller varje grupp redogöra för sina tankar.

Det kan vara lättare att framföra negativ feedback om deltagarna först får diskutera i mindre grupper, då behöver ingen enskild stå för det negativa. Det här kan också bidra till att kritiken blir konstruktiv. Oavsett om feedbacken är positiv eller negativ ska du inte glömma att fråga om motiveringar.

I utvärderingssammanhang kan det framkomma negativa kommentarer om lärarens insats. Våga låta bli att beakta kommentarer som du tycker är ogrundade. Vid behov kan du vända dig till rektorn för att diskutera. Den feedback du får, också den negativa, kan fungera som ett stöd för din fortsatta utveckling som lärare.

VAD TYCKER DU?

När behövs utvärdering?

Vilka utvärderingsformer tycker du verkar lämpliga för din kurs?

Vem väljer du att vända dig till om du får negativ kritik?

3

Din fortsatta lärarroll

Har det här materialet förändrat din syn på din uppgift som lärare? Vi har velat ge dig en introduktion till fri bildning och pedagogik, praktiska råd för undervisningen och uppmuntra dig till reflektion över din lärarroll. Vi vill ytterligare ge dig information om hur du kan fortsätta att utvecklas som lärare.

Som lärare har du möjlighet att utvecklas i den kontext som din kursarrangör utgör. Finns det andra lärare som du kan ha pedagogiska diskussioner med? Andra lärare kan vara ett stort stöd, även om ni undervisar i olika ämnen och för olika grupper. Ett sätt att som lärare ta del av varandras kunskaper och stöda varandra är skuggning. Då deltar en (eller flera) lärare på någon annan lärares lektion. Efteråt diskuteras lektionen, eventuellt utgående från något utarbetat formulär.

Ett annat sätt att utvecklas som lärare är om rektorn vid din organisation erbjuder möjlighet till pedagogiska samtal. I bästa fall ordnas pedagogiska samtal med rektorn systematiskt och regelbundet.

Intresseorganisationen för svenskspråkig fri bildning, Bildningsalliansen, ordnar fortbildning för olika grupper inom den fria bildningen. En del av utbudet är gratis för deltagaren. Om någon intressant kurs är avgiftsbelagd kan du be din uppdragsgivare att finansiera kursen. Bildningsalliansen informerar också om pedagogisk fortbildning som arrangeras av andra aktörer. Se mer på **www.bildningsalliansen.fi**. Det lönar sig också att ta reda på vilka möjligheter det finns att delta i EU-fortbildning för lärare. Mer information fås av Bildningsalliansen eller hittas på **www.cimo.fi**.

Om du är intresserad av att studera pedagogik som ett vetenskapligt ämne kan du gå på öppna universitetskurser som arrangeras på olika håll i Svenskfinland. Alla öppna universitetskurser i Finland hittas på **www.avoinyliopisto.fi**, sök t.ex. på pedagogik. Både Åbo Akademi och Helsingfors universitet har kurser i pedagogik på svenska.

Pedagogikstudier som ger lärarbehörighet på svenska i Finland erbjuds endast av Pedagogiska fakulteten vid Åbo Akademi i Vasa.

En facklig organisation som stöder lärare är Finlands svenska lärarförbund (FSL). På dess sidor **www.fsl.fi** hittar du aktuell information om lönefrågor och om dina rättigheter och skyldigheter.

Vi hoppas att du har fått goda råd att ta med dig. Framför allt hoppas vi ändå att vi har inspirerat till självreflektion över din roll som lärare.

Lycka till med din fortsatta utveckling som lärare inom den fria bildningen!

Förslag till fortsatt läsning

Nedan finns några förslag för den som vill läsa vidare. Det finns en hel del litteratur om undervisning för barn som också kan intressera vuxenlärare. Här har vi ändå valt ut litteratur som har en mer övergripande eller en klart vuxenpedagogisk utgångspunkt.

Dysthe, Olga (red.). *Dialog, samspel och lärande*. Studentlitteratur, 2003

Ellström, Per-Erik, Gustavsson, Bernt & Larsson, Staffan (red.). *Livslångt lärande*. Studentlitteratur, 1996

Granö, Matts & Wallén, Björn. *Bli något eller någon? En finlandssvensk folkbildningsodyssé*. Svenska folkskolans vänner, 2003

Hedin, Anna & Svensson, Lennart (red.). *Nycklar till kunskap*. Studentlitteratur, 1997

Hård af Segerstad, Helene, Klasson, Alger & Tebelius, Ulla. *Vuxenpedagogik – att iscensätta vuxnas lärande*. Studentlitteratur, 2007

Marton, Ference & Booth, Shirley. *Om lärande*. Studentlitteratur, 2000

Rogers, Jenny. *Hur man undervisar vuxna – och gör det bra!* Brain Books, 2003

Stensmo, Christer. *Ledarstilar i klassrummet*. Studentlitteratur, 2000

Steinberg, John. *Pedagogdoktors handbok. Så lyckas du underlätta vuxnas lärande*. Brain Books, 2006

KORSHOLMS
VUXENINSTITUT
MUSTASAAREN
AIKUISOPISTO

BILDNINGSS-
ALLIANSEN

Osaava-ohjelma
Programmet Kunniq

Aluehallintovirasto
Regionförvaltningsverket
Regional State Administrative Agency